

je v cesarsko smodnišnico na Gradu in šlo je s poslopjem vred 125 stotov smodnika kvišku — vsa strelna zaloga, kolikor je bilo shranjene tamkaj. Visoko v zrak je frčalo kamenje razrušene smodnišnice in kakor ogromna toča padalo na strehe Florijanskih ulic in Starega trga. Nekega dijaka je pobil kamen z viška. Poškodovanec je umrl drugi dan. Zračni pritisk je bil tolik, da je razdejal več hiš. Okna in peči po mestu in bližnji okolici so popokale. In kakšna puščava je nastala na Gradu! Zdelo se je, kakor da bi bil ušel iz svojega brloga tisti zmaj, ki pripoveduje o njem pravljica, da se skriva tam nekje pod ljubljanskim Gradom. Drevje je ležalo križem, potrto, izkorenjeno. Tampatam so tlela vžigala, ki so jih hranili v smodnišnici, in krogle so bile razmetane vsepovsod. Meščani so se bali, da bi se ne vneli še drugi dve smodniški shrambi, zato so ju šli na večer stražiti in ugonabljat tleče ogorke v obližju.

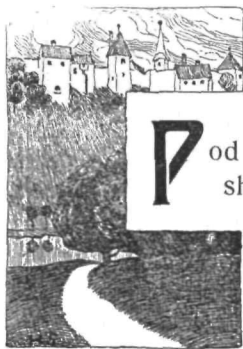
Meseca malega srpana l. 1737. je zopet treščilo v smodnišnico na Gradu, ali smodnik se ni vnel. Elektriška iskra je šla mimo njega. Tedaj so pač hvalili Boga Ljubljančani, ker se jih je ognila grozna nesreča. Koliko srečnejši smo mi, ki se nam ni bati takega vzriva, ker so smodnišnice odpravljene iz mesta in se vrhu njih dviga strelovodna konica.

Vaški Janez.

Spisal *Andrej Rapè.*

I.

Pod starim, krivenčastim gabrom je stal. Bled je bil in shujšan in tožnega obličja. Nanj so se usipali skozi veje topli solnčni žarki, loveč drug drugega, poigravajoč se z neznanim jim človekom pod gabrom. Neznanim? O, ne! Saj so ga videli vsepovsod, vsak dan, veselega in žalostnega, lačnega in žejnega. Polno življenja je bilo okolo njega, življenja veselega. V vetru je zvenelo po drevju listje prijetno kot harfa, na katero igra roka božja. Tam z veje ga je gledala radovedna taščica, pa tuintam odprla svoj kljunček, češ: kaj gledaš tako v svet, kot bi ne bilo nič veselja v njem? In gledala ga je nekoliko časa, pa pokimala z glavico: kakor hočeš, če nočeš biti vesel — in prebrala si je drevo, da bi ne gledala žalostnega človeškega trpina.

On pa je stal, ne meneč se za življenje okolo sebe, in solza mu je polzela po razoranem, udrtem licu. Prsi je imel razpaljene od solnca, noge uhojene, a lase dolge, štrenaste. Davno mu jih že ni nihče postrigel. Za trakom okolo pokrivala je imel okolo in okolo pripetih najlepših cvetic cel venec. Oči je imel pordečele od joku in bdenja.

Takega sem videl prvič pod gabrom vaškega Janeza. Ko sem ga tako gledal, se mi je v srcu nekaj zagibalo. Kar najrajši bi bil stopil k njemu in ga povprašal, kaj mu teži srce, ali vedel sem, da mi tega ne pove.

Hipoma se oglasi brlizganje lokomotive.

„Kaj, tako dobro se sliši sem?“ sem si mislil in poslušal.

V gozdu se je oglasila kukavica. Dolgo je kukala, in vaški Janez jo je poslušal; pa ko je nehala, je zakukal tudi on: „Kuku!“ — pogledal okolo sebe, pa še enkrat zakukal: „Kuku!“ — potem se prestopil par korakov naprej izpod gabra, in iznova sem čul brlizganje lokomotive. Janez je isto oponašal tako prirodno, tako dobro, da sem sprva res mislil, da čujem brlizganje sem od postaje. Sklonil se je potem nazaj, pogledal proti nebu, obstal tako in poslušal iznova kukavico, ki je kukala onkraj gozda.

„Kukaš, kukaš, pa si le premalo nakukala“, je zamrmral in spet stopil par korakov naprej. Solza mu je zopet polzela po licu.

„Kukaš, kukaš, pa si le premalo nakukala“, je zamrmral. Kaj je hotel reči?

* * *

Da boste vaškega Janeza bolje poznali, vam moram povedati, kdo je bil.

Deseti brat. Če tako rečem, sem vam povedal prav, pa tudi ne prav, zakaj Janez v istini ni imel 9 bratov, a hodil je okolo kakor bi bil deseti brat.

Bil je sin ubožnih staršev. Že izza mlada je bil slaboumen. Vse njegovo življenje se je sukalo okolo ene in edine točke — okolo umrle mu mamice.

Kaj ne, kako imate svoje mamice radi? Kako pa tudi one zvesto skrbe za vas. Ob vsaki nezgodi kličete: „Mamica, mamica!“ In mamica s strahom prihiti k vam, pa vas povprašuje: „Kje, srček, kje te boli?“ Pa pravite: „Mamica, prosim, lačen!“ Pa ona takoj vzame hleb, pa odreže globoko, globoko za svojega srčka. In če ste kdaj bolni, oh, kako hodi mamica okolo vas, vam polaga roko na vročo glavico, iz njenega srca, čistega in lepega kot solnce, pa ji vre vroča molitev: „O, ljubi Bog, ozdravi mi moje dete, mojega srčka!“ Pa ko ste ozdraveli, vas vesela pritiska mamica na prsi, vas objemlje, poljublja in sama ne ve, kaj bi storila za vas. Pa če bi ljubi Bog komu izmed vas vzel ljubo mamico, če bi vam jo položili v mrzlo zemljo, ah, to bi vaše srčece pokalo žalosti. To bi klicali: „Mamica, mamica, pojdi nazaj, pridi k zapuščenemu ljubčku!“ Kaj ne, to bi bilo hudo!

In vaški Janez je imel tudi tako dobro mamico in tudi on jo je tako rad imel s celo svojo dušo. Če sem rekel, da je Janez imel mamico, že veste, da je sedaj več nima. Ljubi Bog mu jo je vzel. In takrat je slonel ob njeni postelji, in njegova roka se je oklepala njenega bledlega vratu, in klical je: „Oh, mamica, vidiš, kako sem sam! Ali me slišiš? Nič me ne slišiš? Oh, saj me moraš slišati, saj ti veš, da si vzela moje srčece s sabo. In kaj hočem sam na svetu? Zbudi se! Zbudi se!“

Ali mamica se ni zbudila, in položili so jo v zemljo. Janez pa je imel sedaj le na njenem grobu svoje veselje in svojo tolažbo.

Od takrat je postal — deseti brat, zakaj od takrat je hodil okolo, in um se mu je še bolj stemnil. Zmenil se ni več za ves svet. Slabo vreme, mraz in burja in noč ga niso zadrževali na njegovih potih. Po gozdu je nabiral cvetic pa jih nosil umrli mamici na grob. Kukavice pa ni mogel slišati. Vsekdar jo je z jezo oponašal, zakaj živel je v domišljiji, da ga je kukavica nalagala. Ko je namreč ležala mamica še bolna, je on, če ni sedel ob njeni postelji, hodil po gozdu ter vpraševal kukavico: „Kukavica, kukavica, povej mi, ali bodo mamica še dolgo živeli? Pa nakukaj veliko, prosim te!“ In kukavica je kukala, in on je štel, in veliko je nakukala, a mati je umrla še tisto pomlad.

In sedaj hodi po svetu kot deseti brat. Če sliši kukati kukavico, se mu stori milo: solze se mu ulijejo po licu po umrli mamici.

Ker preživi večji del svojega življenja v gozdu in je zvest drug pticam in gozdnim živalim sploh, se je navadil — prepuščen samemu sebi — čudovito podobno posnemati njih glasove, pa tudi glasove drugih stvari. Tako sem vam prej povedal, kako zna oponašati brlizganje lokomotive.

Pa mu časih kdo reče: „Janez, tistega, ki pride iz Gorenjskega.“ In tako dobro posnema glas, da res človek misli, da čuje pravo lokomotivo.

II.

Tema črne noči blede in prehaja polagoma v jutranjo svetlobo. Še trenutek, in razlije se ognjena reka solnca po vsem božjem svetu. Aj, to jo pozdravlja vse! Vse trepeče in se smeje še v poluspanju. In žarki begajo iz kraja v kraj ter dramijo vso prirodo. Tam vrhu drevesa se je zbudil ptiček, otresel peruti, preskočil z vejice na vejico, in demantne kaplje so se vsule na zemljo. Mrzli jutranji zrak širi prsi. In solnce hiti svojo pot. Više in više se dviga. Njegovi žarki žgo, da se vidi nebo kakor razpaljena tekočina, po kateri plava ogenj. Črni oblaki tam na jugu pa pomakajo svoje rožaste robove v ta ogenj. Silno je soparen dan. Žalosten šelest diha po usehlih cvetkah, ki se tresejo kakor bi bile osuple. Oblaki se menjajo, večajo se in manjšajo ter se križajo semintja. Po zraku plava mehak vetrec. Voda, tekoča skozi vas, se gubanči od mehkega vetreca v drobne valčke. Priroda molči v težkem pričakovanju. Drevje maje svoje krone. Silnejši in silnejši je veter. Temnorjavi, strašni oblaki so se razvalili po nebu ter približavali drug drugemu, kakor bi se hoteli pognati v boj. Nebo grozeče zre na zemljo, in grom se prepeljava po njem s konca do konca. Par debelih kapelj dežja, še en tresk — in ulije se silna ploha. Vse beži pod streho. Vidoma raste skozi vas tekoča voda. Ob vodi, prislonjen na drevo, pa stoji vaški Janez, ne meneč se za divjanje prirodnih sil. Zamislil se je bil tukaj v svojo osamelost.

„Kukala si, kukala, a vendar premalo nakukala“, vpije v šumeče valove in grozeči grom. Hipoma umolkne ter se skloni kvišku. Obupen vik mu je udaril v uho. Tam sredi šumečih valov opazi dete. Ob bregu vije roke

obupana mati. Vedno več in več ljudi prihaja na breg, a nihče si ne upa v razdraženo valovje, ki se peni in grozeče gleda v množico, hotečo mu iztrgati iz mrzlega naročja nedolžno žrtev.

„Pomagajte!“ kliče mati in vije roke. Nihče se ne gane. Po bregu tekajo semintja. Janez pa stoji nepremično in zre mirno kvišku.

Hipoma se silno zabliška. Grom se počasi vali po vsem nebu, da se potresa zemlja. V vodi zašumi, in obupen krik spremlja to šumenje. Janez pogleda kvišku. Kakor bi se mu sanjalo! . . . Nad sabo med vejami vidi umrlo mamico. Prst je zavzdignila. Odprtih ust zre Janez pričakujoč v prikazen. Oči mu jamejo plameneti. Tako blago mu je v duši. To je neopisno veselje! In prikazen govori: „Pojdi in reši!“ Janez pogleda okolo sebe. Hipoma zakriči:

„Prostor! V kraj! Kukavica se je lagala! Po mamico!“ In razdelil je z močnimi rokami množico ter puhnil v vodo. Valovi so ga zagrnili, in voda se je razbrizgnila nad njim v bele pene in ga požrla.

„Krč ga ima! Utonil bo!“ so kričali ljudje. „Bog nas varuj! Trije obenem!“

Toda Janez se prikaže vrhu vode in v rokah drži nezavestno mater z otrokom. H kraju je priplaval. Vsi mu molé roke naproti. A Janez se ne zmeni za nikogar. Na breg položi rešeni žrtvi, se otrese vode, ki je v polnih curkih curela od njega, pa odide molče.

V gozd je krenil, v svoj mirni in tihi dom. Zadnji čas Janeza pri nas ni bilo videti, vsaj jaz ga nisem videl. Po svetu hodi — deseti brat, da pozabi vsaj malo svojega srca gorje.

Na sredi vrta . . .

*Na sredi vrta pisanega
stoji mi gradič bel,
in jaz cvetočih vonjev sem
od srca, iz duše vesel.*

*Kot da so nasmehi otroških lic
prelili se v kras cvetov,
kot da so nebeški angelo
poč izgrešili domov . . .*

*In hodim med njimi kot majhen kralj,
za svet ni meni mar:
v dar dale so meni se rožice,
jaz dal sem se rožicam v dar.*

E. Gangl.

